

**O‘ZBEKISTONDA ADLIYA ORGANLARI FAOLIYATINI
RAQAMLASHTIRISH ORQALI SHAFFOF DAVLAT BOSHQARUVINI
SHAKLLANTIRISH VA AHOLIGA KO‘RSATILAYOTGAN HUQUQIY
XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI**

**MODERN TRENDS IN THE DIGITALIZATION OF JUSTICE BODIES IN
UZBEKISTAN: STRENGTHENING TRANSPARENT PUBLIC
ADMINISTRATION AND ENHANCING THE QUALITY OF LEGAL SERVICES
FOR CITIZENS**

Abdumo‘minova Salomat Otabekovna

O‘zbekiston Milliy universiteti Yurisprudensiya yo‘nalishi talabasi

el.pochta: salomatabdumuminova@gmail.com

Abdumuminova Salomat Otabekovna

National University of Uzbekistan Student of Jurisprudence

Email: salomatabdumuminova@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi adliya organlarining raqamlashtirilishi, fuqarolarga bepul yuridik yordam ko‘rsatish tizimining modernizatsiyasi va davlat boshqaruvida shaffoflik tamoyillarining joriy etilishi ilmiy-amaliy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Maqolada amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar, «Yuridik yordam» axborot tizimi, «Smart Office» konsepsiyasi, «Adliya tayanchi» maskanlari va real statistik ma‘lumotlar - jumladan, ayni bir tuman bo‘yicha 46 ta davlat hisobidan ko‘rsatilgan bepul yuridik yordam holatlari (namunaviy ma‘lumotlar) - asosida amaliy xulosalar shakllantiriladi.*

Kalit so‘zlar: *raqamlashtirish, adliya, bepul yuridik yordam, shaffoflik, «Yuridik yordam» axborot tizimi, huquqiy xizmatlar sifati, «Smart Office»*

Abstract: *This article provides a scientific and practical analysis of the digitalization of the justice system in the Republic of Uzbekistan, the modernization of the free legal aid system for citizens, and the implementation of the principles of transparency in public administration. The study examines current regulatory and legal frameworks, the “Legal Aid” Information System, the “Smart Office” concept, “Adliya Tayanchi” (Justice Support Centers), and real statistical data, including 46 cases of state-funded free legal aid provided within a specific district (sample data). Based on these materials, practical conclusions and*

recommendations are formulated regarding the improvement of legal service delivery and the enhancement of transparency in justice administration.

Keywords: *digitalization, justice system, free legal aid, transparency, Legal Aid Information System, quality of legal services, Smart Office.*

Kirish: Davlat boshqaruvini raqamlashtirish - bu bugungi kunda dunyo miqyosida eng faol rivojlanayotgan tendensiyalardan biridir. Xususan, O‘zbekistonda 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida adliya organlari tizimida tub o‘zgarishlar yuz bermoqda. Ushbu o‘zgarishlar nafaqat texnologik taraqqiyot, balki huquqiy madaniyatning yangi bosqichi sifatida ham baholanishi lozim. Adliya organlarida raqamli transformatsiya faqat texnik yangilanish emas - bu fuqaro bilan davlat o‘rtasidagi munosabatlarni qayta qurish demakdir. Ilgari hujjat topshirish uchun idoraga borish, navbatda kutish, buyruq-farmonlarni qog‘oz ko‘rinishida taqdim etish talab etilar edi. Bugun esa barcha jarayonlar - murojaatni ro‘yxatdan o‘tkazishdan tortib advokatni tanlashgacha - bitta elektron muhitda amalga oshirilmoqda. Hozirda tizim o‘zining eng samarali, fuqaroga yo‘naltirilgan modeliga erishmoqda. Ushbu maqola shu o‘zgarishlarning huquqiy asoslarini, amaliy natijalarini va oldimizda turgan masalalarni tahlil qilishga bag‘ishlangan.

Normativ-huquqiy asos va qonunchilik bazasi: O‘zbekistonda adliya tizimini raqamlashtirish va fuqarolarga bepul yuridik yordam ko‘rsatishning huquqiy asoslari quyidagi asosiy normativ hujjatlarga tayanadi:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil yangi tahriri) Har bir shaxsning yuridik yordamdan foydalanish huquqi kafolatlanadi; davlat bepul huquqiy yordam mexanizmlarini ta‘minlashga majbur.

2. “Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to‘g‘risida” (1998-yil) Advokat xizmatlarini raqamlashtirilgan tizim orqali ko‘rsatish, elektron reestrlar yuritish va sifat nazoratining qonuniy asoslari.

3. O‘zR Vazirlar Mahkamasining 774-son Qarori Davlat hisobidan bepul yuridik yordam ko‘rsatish tartibi, advokatni «Yuridik yordam» axborot tizimi orqali tanlash mexanizmi belgilangan.

4. “Ma‘muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonun (2018-yil) Davlat idoralari tomonidan qarorlar qabul qilishda ochiqlik, asoslanganligi va fuqaro huquqlarini himoya qilish kafolatlari.

5. “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi Qonun (2015-yil) Davlat xizmatlarini elektron shaklda ko‘rsatishning huquqiy asosi; EGOV platformasi va davlat portallari integratsiyasi.

6. “Davlat hisobidan yuridik yordam ko‘rsatish to‘g‘risida”gi Qonun (2023-yil)

Yuqoridagi hujjatlar majmuasi raqamli o‘tish uchun yaxlit huquqiy muhit yaratib, bir tomondan fuqarolarga kafolatlar bersa, ikkinchi tomondan idoralarga aniq majburiyatlar yuklaydi. Amaliyotda esa bu majburiyatlar ijrosi bevosita “Yuridik yordam” axborot tizimi orqali kuzatib borilmoqda.

Davlat hisobidan bepul yuridik yordam: mexanizm va amaliyot.

“Yuridik yordam” axborot tizimining ishlash mexanizmi:

Vazirlar Mahkamasining 774-son Qarori bilan tasdiqlangan tartib asosida fuqarolar davlat hisobidan bepul yuridik yordam olish huquqiga ega. Bu mexanizmning o‘ziga xos jihati shundaki, advokatni fuqaro o‘zi emas, balki “Yuridik yordam” axborot tizimi avtomatik ravishda tanlaydi. Bu inson omilini va subyektiv tanlovni butunlay istisno qiladi.

Jarayonning bosqichlari:

– Fuqaro adliya bo‘limiga yoki elektron portal orqali murojaat qiladi va bepul yuridik yordam olishga huquqliligini tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etadi.

– Tizim imkoniyatli advokatlar ro‘yxatidan avtomatik tanlov qiladi va advokatga topshiriq yuboradi.

– Advokat belgilangan muddatda yuridik yordamni ko‘rsatadi hamda ko‘rsatilgan xizmat to‘g‘risida ma‘lumotlarni tizimga kiritadi.

– Adliya bo‘limi ma‘lumotlarni tekshirib tasdiqlaydi va tuman moliya bo‘limiga advokat haqini to‘lash uchun yo‘llaydi.

– Butun jarayon elektron nazorat kartochkasida aks etadi — har qanday bosqichda holat ko‘rinib turadi.

“Davlat hisobidan yuridik yordam ko‘rsatish to‘g‘risida”gi qonunning 9-moddasiga muvofiq quyidagi jismoniy shaxslar davlat hisobidan yuridik yordam olish huquqiga ega:

1) kam ta‘minlangan shaxslar, agar ular:

muayyan ishda sud tomonidan o‘ziga nisbatan qo‘llanilgan qonunning O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiqligi to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudiga murojaat etganlar;

fuqarolik ishlari bo‘yicha da‘vog‘arlar yoki javobgarlar;

ma‘muriy ishlar bo‘yicha arizachilar;

ma‘muriy qamoq tarzidagi ma‘muriy jazo nazarda tutilgan ma‘muriy huquqbuzarlikni sodir etgan shaxslar;

jinoyat ishlari bo‘yicha gumon qilinuvchilar, ayblanuvchilar, sudlanuvchilar, shuningdek mahkumlar bo‘lsa;

2) ruhiy holati buzilgan jismoniy shaxslar, ularga “Psixiatriya yordami to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuniga muvofiq psixiatriya yordami ko‘rsatilayotganda;

3) o‘z huquqlari buzilgan, “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar

kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonunida nazarda tutilgan xotin-qizlar va erkaklarning teng huquqliligi buzilganligi munosabati bilan sudga murojaat qilgan jismoniy shaxslar;

4) O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksiga muvofiq jinoyat ishi bo‘yicha advokat ishtirok etishi shart bo‘lgan taqdirda, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchi.

O‘tkazilgan monitoring natijalari shuni ko‘rsatmoqdaki, tuman adliya bo‘limi tomonidan rasmiy hisobot ma‘lumotlariga ko‘ra, 774-son Qaror asosida «Yuridik yordam» axborot tizimi orqali advokatlar tanlangan va adliya bo‘limi tomonidan ko‘rsatilgan xizmatlar tasdiqlanib, tuman moliya bo‘limiga yuborilgan hollar soni 1 oylik muddatda **46 tani** tashkil etdi. Bu raqam faqat ko‘rsatilgan xizmatlar emas - bu tizimning to‘liq elektron nazorat zanjiriga ulangan, moliya bo‘limlari tomonidan to‘lov amalga oshirilgan holatlar hisobi demakdir. Kundalik amaliyotdan misollar ko‘rsatadiki, bu tizim orqali eng ko‘p murojaat qiluvchilar - nogironligi bo‘lgan shaxslar, kam ta‘minlangan oilalar, voyaga yetmaganlar manfaatlarini himoya qiluvchi qonuniy vakillar va yolg‘iz keksalardir. Ular ilgari advokat xarajatlarini ko‘tarishdan ojiz bo‘lib, o‘z huquqlarini himoya qila olmasdi. Bugun esa davlat ularning nomidan murakkab sud va notarial jarayonlarda malakali advokat xizmatini kafolatlaydi.

Raqamlashtirishning asosiy yo‘nalishlari va amaliy natijalari.

“Smart Office” konsepsiyasi doirasida tuman adliya bo‘limlarida ish yuritish to‘liq raqamli makonga ko‘chgan. Ushbu tizim quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- Murojaatni ro‘yxatga olish va ijrochini belgilash avtomatik ravishda soniyalar ichida amalga oshiriladi.

- Idoralararo so‘rovlar va ko‘rsatmalar elektron kanal orqali yuboriladi — qog‘oz hujjat almashinuvi yo‘q.

- Har bir hujjatning holati elektron nazorat kartochkasida real vaqt rejimida aks etadi.

- Muddatlar buzilishi yoki jarayon to‘xtab qolishi avtomatik signal va eslatmalar orqali aniqlanadi.

- Yuqori tashkilotlar har qanday bosqichdagi holatni masofadan ko‘rish va tekshirish imkoniga ega.

“Smart Office” tizimi xodimga muddatni eslatadi, eslatma e‘tiborsiz qoldirilsa, yuqori bo‘g‘inga avtomatik signal ketadi.

Fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish va davlat xizmatlari integratsiyasi FHDYo idoralari, Davlat xizmatlari markazlari (DXM) va adliya bo‘limlari yagona ma‘lumotlar bazasiga integratsiya qilingan. Buning amaliy natijasi quyidagicha: fuqaro tug‘ilish, nikoh, ajralish yoki vafot dalolatnomalarini olish uchun bir necha idoraga murojaat

qilmaydi - barcha so‘rovlar yagona oyna (one-stop-shop) tamoyili asosida bir joyda hal etiladi.

Advokatlik faoliyatini litsenziyalash va yuridik shaxslarni ro‘yxatdan o‘tkazish ham yagona elektron bazalar orqali amalga oshiriladi. Bu subyektiv yondashuvlarni bartaraf etib, korrupsiyaviy xavf darajasini keskin kamaytiradi. Yagona reestr ma’lumotlari ommaviy bo‘lib, har kim onlayn tekshira oladi.

Proaktiv huquqiy yordam: Bugungi adliya tizimining eng muhim xususiyatlaridan biri - passiv rejimdan proaktiv rejimga o‘tilganligidir. “Adliya tayanchi” maskanlari - chekka hududlarda va mahallalarda tashkil etilgan huquqiy maslahat punktlari - fuqarolar muammo ko‘tarib kelishini kutmaydi. Mutaxassislar o‘zlari mahallalarga chiqib, jamoatchilikni o‘z huquqlari haqida ma’lumotlantiradi, ehtimoliy nizolarning oldini oladi. Amalda ko‘p uchraydigan murojaatlar tahlili ko‘rsatadiki, fuqarolarning aksariyat savollari meros bo‘yicha nizolar, mehnat huquqlari, uy-joy masalalari va oilaviy munosabatlar atrofida to‘planadi. “Adliya tayanchi” maskanlari aynan shu yo‘nalishlarda oldindan maslahat berish orqali sud jarayonlarigacha borib yetadigan nizolarning oldini olmoqda.

Huquqiy targ‘ibot va raqamli kommunikatsiya. Qonunchilikdagi yangiliklar, imtiyozlar va subsidiyalar tizimini aholiga yetkazishda interaktiv platformalar va ijtimoiy tarmoqlar faol qo‘llanilmoqda. “Huquqiy axborot” Telegram kanallari, adliya vazirligi rasmiy sayti va viloyat adliya boshqarmalarining onlayn platformalari millionlab fuqarolarga real vaqt rejimida huquqiy ma’lumot yetkazib bermoqda. Bu yondashuv ayniqsa yoshlar va chekka hududlarda yashovchi aholi uchun muhim: ular oldin mutaxassisga yetib borish imkonidan mahrum bo‘lsa, endi telefon orqali ham malakali huquqiy maslahat ola bilmogda.

Xulosa va tavsiyalar. O‘zbekiston adliya tizimidagi raqamli transformatsiya - bu jo‘yali boshlanish bo‘lib, hali ko‘p ishni amalga oshirish maqsadga muvofiq. Lekin bugungi natijalar rag‘batlantiruvchi: “Yuridik yordam” axborot tizimi, “Smart Office” konsepsiyasi, “Adliya tayanchi” maskanlari va davlat xizmatlari integratsiyasi birgalikda yaxlit va fuqaroga yo‘naltirilgan huquqiy ekotizimni shakllantirib bormogda. Monitoring natijalariga ko‘ra qayd etilgan 46 ta davlat hisobidan ko‘rsatilgan bepul yuridik yordam holati - bu shunchaki statistik raqam emas. Bu 46 ta oila yoki shaxsning o‘z huquqini to‘liq himoya qila olganligini anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil yangi tahriri) — Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

2. “Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to‘g‘risida”gi qonun (1998-yil, 2023-yil o‘zgartirishlar bilan) — lex.uz

3. O‘zR Vazirlar Mahkamasining 774-son Qarori “Davlat hisobidan bepul yuridik yordam ko‘rsatish tartibi to‘g‘risida” — lex.uz

4. “Ma‘muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi O‘zR Qonuni (2018-yil) — lex.uz

5. “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi O‘zR Qonuni (2015-yil) — lex.uz

6. “Davlat hisobidan yuridik yordam ko‘rsatish to‘g‘risida”gi Qonun (2023-yil) — lex.uz

7. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy sayti: minjust.uz

8. Yusupova N.A., Mirzayev B.T. Raqamli transformatsiya sharoitida davlat boshqaruvida shaffoflik // «Huquq va iqtisod» jurnali. — 2024. — №2. — B. 45–61.

9. World Justice Project. Rule of Law Index 2024. — Washington: WJP, 2024. — worldjusticeproject.org